TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI Sınıf-10

KONU FİİLİMSİ

Fiil kök veya gövdelerinden belirli eklerle türetilen, cümlede isim, sıfat veya zarf görevinde kullanılabilen sözcüklerdir.

*Azrâil'e canının yerine can **bulması** karşılığında Deli Dumrul'u **bağışlayacağını** söyler.*

*Deli Dumrul babasından yüz **bulamayınca** anasının yanına gelir.*

*Fiilimsiler; fiil gibi -ma / -me eki ile olumsuzu yapılabilen ancak fiiller gibi çekimlenemeyen kelimelerdir.

***Geçeninden** otuz üç akçe alırdı, **geçmeyeninden** döve döve kırk akçe alırdı.*

1. İsim-Fiil (Ad-Eylem, Mastar)

İsim–fiiller; -ma (-me), -ış (-iş, -uş, -üş), -mak (-mek) eklerinin fiil kök ve gövdelerine getirilmesiyle türetilir.

*Ali'nin sağlığına **kavuşması**, tüm dostlarını sevindirmişti.*

*Kendilerini güvende **hissedebilmek** için bu kaleye sığınmışlar.*

*Savaşın yirminci günü akşamı, iki binin üzerinde şehit **oluşu** ordunun umutlarını tüketir.*

**İsim-fiiller isim çekim eklerini alabilir.*

*Mecnun'un dua edip bu dertten **kurtulmasını** ister.*

*(...) kendisini **aramaya** gelen adamla birlikte babasının yanına döner.*

Uyarı: -ma/-me ekini alarak oluşan isim-fiiller olumsuz fiillerle karıştırılmamalıdır.

*Bu işi tek başına **yapma**, demiştim ama beni **dinlemedi**.*

*Kağıttan uçak **yapmayı** bana babam öğretti.*

Uyarı: İsim-fiil biçiminde oluşmuş olmasına rağmen zaman içinde kalıplaşarak bir varlığın kalıcı ismi olan sözcükler vardır. Bu sözcükler fiilimsi değildir.

*Elindeki **çakmakla** kağıtları tutuşturdu.*

*Bahçedeki **kazmayı** komşuya vereceğiz.*

*Annemin yaptığı **dolmalar** çok lezzetliydi.*

*Kötü hava sebebiyle **uçuşlar** iptal edildi.*

2. Sıfat-Fiil (Ön Ad-Eylem, Ortaç)

Sıfat–fiil adı verilen bu tür kelimeler -an (-en), -ası (-esi), -maz (-mez), -ar (-er), -dık (-dik), -acak (-ecek), -mış (-miş, -muş, -müş) eklerinden uygun olanı ile fiil kök ve gövdelerinden türetilir.

*Bu kulenin **görülesi** bir manzarası vardı.*

*Ufaklık **koşar** adımlarla yanımıza gelmişti.*

***Bilindik** meseleler yüzünden yine tartışma çıkmıştı.*

Uyarı: Sıfat-fiiller, benzer ekleri kullandığı için çekimli fiiller ile karıştırılmamalıdır.

*Bu ufaklık hiçbir şeyden utan**maz**. (Fiil Çekim Eki)*

*Utan**maz** çocuğun yaptıklarına bakın. (Sıfat-fiil Eki)*

*Bu akşam dedemler bize gel**ecek**. (Fiil Çekim Eki)*

*Gel**ecek** yıl sınava daha iyi hazırlanırız. (Sıfat-fiil Eki)*

Uyarı: Sıfat-fiil biçimde oluşmuş olmasına rağmen zaman içinde kalıplaşarak bir varlığın kalıcı ismi olan sözcükler de vardır. Bu sözcükler sıfat-fiil değildir.

*Tüm uyarılara rağmen **dolmuşlar** tıklım tıklım gidiyordu.*

*Evimiz için kışlık **yakacak** depolamaya başladık.*

*Bu yağmura arabanın **silecekleri** yetişemiyordu.*

Uyarı: Sıfat-fiiller, cümle içinde genellikle sıfat görevinde kullanılır. Ancak isim çekim eki alarak adlaşmış sıfat-fiillere dönüşebilirler. Bu durumda sıfat-fiil olsalar bile isim görevinde kullanılmış olurlar.

***Geçeninden** otuz üç akçe alırdı, **geçmeyeninden** döve döve kırk akçe alırdı.*

(Geçen yolcudan)
(Geçmeyen yolcudan)

Uyarı: Fiilden türeyerek sıfat görevinde kullanılan tüm sözcükler sıfat-fiil olmaz. Bir sözcüğün sıfat-fiil olabilmesi için belirli ekleri alması gerekir.

***Kırılan** camı yenisi ile değiştirdik. (Sıfat-Fiil)*

***Kırık** camı yenisi ile değiştirdik. (Sıfat)*

3. Zarf-Fiil (Bağ-Fiil, Ulaç)

Zarf-fiiller, fiil kök veya gövdelerine *-ıp* (-ip, -up, *-üp*), -arak (-erek), *-ınca* (-ince), -ken, -maksızın (-meksizin), -asıya (-esiye), -dikçe (-dıkça, -dukça, -dükçe), -meden(-madan), -casına (-cesine), -alı (-eli), -dığında (-diğinde), -a... -a, -er...-mez eklerinin getirilmesiyle oluşur.

*Kerem, Aslıhan'ı **görünce** Hasene Hanım'ın ayağına **düşüp** tazim eyledi.*

*Her hareketinizi sonuçlarını **düşünerek** yapmalısınız.*

*Sen buralardan **gideli** yüzümüz gülmüyor.*

*Kitap **okudukça** geliştiğinizi hissedersiniz.*

*Eve **gelirken** iki ekmek alabilir misin?*

*Soruyu **çözmeden** sonuca ulaşamazsın.*

*Zarf-fiiller cümleyi zaman veya durum anlamı ile tamamlayabilir.

*Çocuk, oyun sahasından **koşa koşa** uzaklaştı. (Durum)*

*Bu mahalleyi **görünce** aklıma çocukluğum geldi. (Zaman)*

Uyarı: Bazı zarf-fiil ekleri isim görevli sözcüklerin de üzerine gelebilir. Bu durumda oluşan sözcük zarf-fiil değildir.

*Ben **gençken** İstiklal Caddesi'nde takım elbise ile gezilirdi.*

*Gençler sosyal medyaya **delicesine** bağlanmış durumda.*

Uyarı: Fiilimsiler cümlede yan cümlecik oluşturabilir.

Temel cümleye bir öge olarak bağlanan ve fiilimsilerden veya fiilimsi gruplarından meydana gelen yan yargılara **yan cümlecik** adı verilir.

"Gözleri aralık kapıya ilişince neredeyse nefesi duracaktı." cümlesindeki altı çizili bölüm zarf-fiilin oluşturduğu bir yan cümleciktir.

Uyarı: Bir cümlede yüklem dışında kaç adet fiilimsi varsa o kadar yan cümlecik (yan yargı) vardır.

*Benzine kan geldi. Gerçi yine başı **dönmeye** başlamıştı. Fakat sesi **işitilmeyen** ökçesiz terlik **giydireceğini düşünerek** doktora kendini göstermiyor.*

Örnek Sorular

Soru 1

Fiil kök veya gövdelerinden belirli eklerle türetilen fakat fiil özelliğini yitirerek cümle içerisinde isim, sıfat, zarf görevleriyle kullanılan kelimelere fiilimsi (eylemsi) denir.

Bu açıklamadan hareketle aşağıdaki cümlelerin hangisinde fiilimsi kullanılmamıştır?

A) Bembeyaz örtüsüyle kış aylarında bir başka güzel olur Doğu Anadolu.

B) Modanın bizi cezbetmesinin nedeni güzel olana duyduğumuz hayranlıktır.

C) Unutma ki çoğa sahip olan değil, sahip olduklarının kıymetini bilen, zengindir.

D) İyi-kötü savaşlarında kötüler başlarda yenseler de sonuçta kazanan hep iyilerdir.

E) Başın dik dolaşmak ve onurlu yaşamak istiyorsan emeğinle kazanmaya çalışmalısın. **Cevap: A**

Soru 2

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde adlaşmış sıfat-fiil kullanılmıştır?

A) Bence, düşünmek gelişmenin temel koşuludur.

B) Biliniz ki bu dünyada kim ne ederse kendine eder.

C) Bir sanatçı için anlaşılmak, beğenilmek anlamına gelir.

D) İlim gençlikte dikilen, ihtiyarlıkta meyvesi alınan bir ağaçtır.

E) Geleceğini kurtaranlar, iyiyle kötüyü ayırt edebilen insanlardır. **Cevap: E**

Soru 3

(I) Ali ile Mehmet radyoculardan birinin karşısındaki bakkaldan ekmek, peynir ve helva alacaklardı. (II) Radyocunun kapısından Ankara Radyosu'nun halk türkülerini işitince bir an durakladılar. (III) Ali ile Mehmet'in bakkaldan çıkan adımları yavaşladı. (IV) Kapanan bir dükkânın kapısı önünde durdular. (V) Oracığa, ellerindeki çengellere dayanarak çöküverdiler.

Bu metinde numaralanmış cümlelerin hangisinde fiilimsi kullanılmamıştır?

A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

Cevap: A